

ВІДГУК

офіційного опонента доктора медичних наук, професора **Лучинського Михайла Антоновича** на дисертаційну роботу здобувача кафедри терапевтичної стоматології ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» МОЗ України **Дрозда Івanni Іванівни** на тему «**Стан твердих тканин зубів та тканин пародонта і їх корекція у підлітків, які навчаються в закладах освіти за різними формами навчання**», представлену до захисту у спеціалізовану Вчену раду ДФ 76.600.028 Буковинського державного медичного університету МОЗ України, що утворена наказом МОН України № 1384 від 16.12.2021 для розгляду та проведення разового захисту дисертації на здобуття ступеня **доктора філософії** за спеціальністю **221 «Стоматологія»** з галузі знань **22 «Охорона здоров'я»**.

Актуальність теми дисертації.

Актуальність даної роботи визначається високою поширеністю карієсу зубів та захворювань тканин пародонта у населення України та відсутністю тенденції до зниження даних патологій. За даними літературних джерел, останнім часом спостерігається зростання захворювання пародонта серед молодих людей, що в подальшому стає причиною ранньої втрати зубів та зниження резистентності організму. Вченими встановлено існування ряду чинників ризику, які можуть підвищувати схильність до розвитку патології або модифікувати перебіг захворювання. Характер відповіді на різні подразники визначається станом адаптаційних механізмів. Захворювання фактично є стресом та результатом дезадаптації. Більшість із чинників ризику, впливаючи на адаптаційні можливості організму в цілому і зубощелепову систему зокрема, здатні модифікувати реакцію організму на ці чинники.

Враховуючи вищесказане, актуальним стає проблема пошуку нових

ланок етіопатогенезу захворювань, причин зростання їх поширеності, а також ефективних методів ранньої діагностики та профілактики захворювань органів порожнини рота.

Таким чином, доцільність проведеного наукового дослідження здобувачкою Дрозда І.І., яке присвячено профілактиці стоматологічних захворювань у підлітків на основі виявлення чинників ризику карієсу й гінгівіту, не викликає сумнівів.

Дисертація виконана на базі кафедри терапевтичної стоматології Буковинського державного медичного університету МОЗ України та є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри дитячої терапевтичної стоматології з профілактикою стоматологічних захворювань Полтавського державного медичного університету на теми: «Удосконалити методи профілактики та лікування основних стоматологічних захворювань у дітей із факторами ризику» (номер держреєстрації 0111U006760) та «Удосконалення методів профілактики та лікування хвороб твердих тканин зубів та тканин пародонта на фоні соматичної патології у дітей з урахуванням соціально-економічних факторів та психоемоційного стану» (номер держреєстрації № 0119U102852), а її автор, Дрозда І.І., є співвиконавцем даних робіт.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Дисертаційна робота виконана на високому науково-методичному рівні. Усі положення та висновки, наведені у дисертації, базуються на достатньому обсягу клінічних та лабораторних досліджень. Зокрема обстежено 540 підлітків віком 15-18 років, які навчалися в різних навчальних закладах м. Чернівці, із застосуванням сучасних методик та метрологічно повіреної апаратури. Робота проводилася згідно з прийнятими правилами безпеки обстежених, правами та канонами людської гідності, морально-етичними нормами відповідно до основних положень GSP (1996 р.), Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицини (від 04.04.1997 р.), Гельсінської декларації прийнятої Генеральною асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації

про етичні принципи проведення наукових медичних досліджень за участю людини (1964-2000 рр.), Міжнародному кодексу медичної етики, законам України і 55 наказу МОЗ України № 281 від 01.11.2000 р., Кодексу ученого України (2009 р.), що підтверджено рішенням комісії з біоетики ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» МОЗ України, (протокол № 2 від 21 жовтня 2021 р.).

Завдання наукової роботи повністю відповідають поставленій меті. Обраний комплекс методів дослідження забезпечив одержання великого обсягу даних, які були ретельно опрацьовані та проаналізовані статистично. Варто зазначити, що статистичну обробку проведено за допомогою сучасного програмного забезпечення із застосуванням адекватних методик аналізу, що відповідають типу та розподілу даних, кількості і взаємозалежності вибірок. Тому достовірність отриманих результатів не викликає сумніву. Основні положення дисертації відповідають поставленим меті та завданням дослідження, належно обґрунтовані та співставленні із сучасними дослідженнями, представленими у науковій літературі. Висновки та практичні рекомендації сформульовані чітко і лаконічно та повністю ґрунтуються на одержаних результатах.

Наукова новизна дослідження та одержаних результатів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором вперше проведено дослідження та порівняння стоматологічного статусу у підлітків 15-18 років, які навчаються в різних закладах освіти (школа, коледж, університет). Встановлено, що показники інтенсивності карієсу у кожній віковій групі нижчі у школярів, ніж у відвідувачів коледжу, а у студентів університету нижчі, ніж у відвідувачів коледжу.

Цікавим елементом наукової новизни є проведене анкетування підлітків про відношення до свого стоматологічного здоров'я. Виявлено, що студенти, які навчаються в коледжі найменше вимогливі до свого зовнішнього вигляду. Так оцінюють свій стан стоматологічного здоров'я на відмінно 21% опитаних з цієї групи, тоді як в школі 16%, а в університеті 9%.

Особливої уваги заслуговує розпрацьована схема профілактики стоматологічних хвороб для підлітків, з урахуванням чинників ризику виникнення карієсу та гінгівіту, що призвело до покращення стану тканин пародонта та редукції приросту інтенсивності карієсу, яка становила 64,4% у студентів коледжу та 47,0% у школярів.

Практичне значення одержаних результатів.

Отримані дані дисертаційного дослідження можуть використовуватися як у навчальному так і лікувальних процесах при вивченні етіопатогенезу та лікуванні карієсу зубів та захворювань тканин пародонта у підлітків, так і для створення ефективних профілактичних програм та формуванні груп ризику і раннього виявлення цих захворювань.

Розпрацьована «Схема проведення профілактичних заходів у підлітків з метою підвищення резистентності органів порожнини рота» (Авторське право на твір №109489) дає можливість покращити показники інтенсивності карієсу та стан тканин пародонта у підлітків.

Результати дисертаційного дослідження впроваджені у навчальний процес на профільних кафедрах ВДНЗ України «Буковинський державний медичний університет» МОЗ України, Полтавського державного медичного університету, Ужгородського національного університету, Івано-Франківського національного медичного університету, Запорізького державного медичного університету, ПЗВО «Одеський міжнародний медичний університет»; у лікувальну роботу закладів охорони здоров'я: ОКНП Чернівецький обласний стоматологічний центр, НЛЦ «Університетська клініка», КМУ «Міська дитяча стоматологічна поліклініка» м. Чернівці, КП «Міська дитяча клінічна стоматологічна поліклініка Полтавської міської ради» м. Полтави, ТОВ «Університетська стоматологічна поліклініка» м. Ужгорода.

Апробація результатів дисертації, повнота викладу основних положень, висновків і рекомендацій.

Основні положення дисертаційної роботи представлено на численних

науково-практичних конференціях. За результатами проведених досліджень опубліковано 17 наукових праць, серед яких 8 статей у фахових наукових виданнях України, 2 статті – у науковому періодичному виданні держави, що входить до Організації економічного співробітництва та розвитку і Європейського Союзу; 6 тез у матеріалах науково-практичних конференцій, 1 авторське право на твір.

Оцінка структури, змісту та форми дисертації.

Дисертація викладена державною мовою на 199 сторінках друкованого тексту, з яких основний текст складає 175 сторінок. Робота має загальноприйнятну структуру і складається із анотації українською й англійською мовами, вступу, огляду літератури, опису матеріалів та методів дослідження, чотирьох розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, практичних рекомендацій, списку використаних джерел літератури та додатків. Дисертацію ілюстровано 9 рисунками та 36 таблицями. Список використаних літературних джерел містить 244 бібліографічних посилання, з яких 181 – кирилицею, 63 – латиницею.

Анотації містять стислий виклад основних положень та результатів дисертаційної роботи й оформлені згідно з вимогами.

У **вступі** на 8 сторінках друкованого тексту обґрунтовано актуальність теми запланованого дослідження, наведено відомості щодо зв'язку з науковими програмами, планами та темами, чітко сформульовано мету і завдання роботи, визначено об'єкт, предмет та методи дослідження, аргументовано новизну і практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо їх апробації та опублікування, а також особистого внеску дисертанта.

Розділ 1 «Карієс і гінгівіт у підлітків: причини виникнення та можливості попередження (огляд літератури)» містить аналіз літературних джерел за останні 10 років щодо проблеми, яка вивчається. Розділ

складається із 3 підрозділів, у яких чітко, систематизовано і структуровано викладені й узагальнені чинники ризику виникнення стоматологічних хвороб, вплив гомеостазу порожнини рота на виникнення стоматологічних хвороб у підлітків та описані сучасні аспекти профілактики та лікування стоматологічних захворювань. У розділі вдало висвітлено недостатньо досліджені питання, з чого стає зрозумілою необхідність проведеної роботи. Цей розділ викладено на 22 сторінках друкованого тексту.

Зауважень до даного розділу немає.

У розділі 2 «Матеріали і методи досліджень» лаконічно та змістовно описано методи та методологічні підходи, які використовувалися в даному дослідженні. Викладений він на 8 сторінках та містить 4 підрозділи. У першому підрозділі дана характеристика груп дослідження, розподіл їх по вікових категоріях. Другий та третій підрозділи містять опис клінічних методів, що використовувалися у ході роботи. Тут викладено принципи проведення анкетування та збирання клінічних даних, детально описано методики визначення гігієнічних та пародонтальних індексів. Четвертий підрозділ присвячений проведенню статистичного аналізу одержаних результатів, наведено перелік використаних статистичних методів, а також програмного забезпечення.

Як зауваження слід відмітити, що на мою думку, недоцільно було виділяти підрозділ 2.2, так як він містить зразок анкети та дуже короткий. Доцільніше було його об'єднати з підрозділом 2.3, а зразок анкети подати в додатках. Також, недоцільно було визначати два гігієнічні індекси, так як обстежені – це підлітки і індекс Федорова-Володкіної – мало інформативний.

Розділ 3 «Показники стоматологічної захворюваності підлітків, які навчаються в різних закладах освіти» представлено на 15 сторінках друкованого тексту. Фактичний матеріал ілюстровано 7 таблицями. Розділ складається із 2 підрозділів та містить результати стоматологічного обстеження підлітків, які навчаються в різних освітніх закладах. Показано, що підлітки 15-18 років, які навчаються в різних закладах освіти (школа,

коледж, університет) мали I ступінь активності карієсу в 62% випадків, II – 19,5%, III – 18,5%. Показники інтенсивності карієсу у кожній віковій групі нижчі у школярів (15-16 років), ніж відвідувачів коледжу цього ж віку та у студентів університету в порівнянні з відвідувачами коледжу (17-18 років). Що стосується рівня стоматологічної допомоги то школярі мали задовільний рівень, студенти коледжу – недостатній рівень, а студенти університету – добрий. Стан тканин пародонта за показником індексу РМА у підлітків погіршується з віком, але школярі та студенти університету мають кращі показники, ніж ті, хто навчається в коледжі.

Розділ 4 «Показники гомеостазу порожнини рота у підлітків 15-18 років з урахуванням віку, ступеню активності карієсу та закладу освіти, в якому вони навчаються» також містить 2 підрозділи. Його викладено на 35 сторінках друкованого тексту та проілюстровано 20 таблицями.

Перший підрозділ присвячений дослідженню стану гігієни порожнини рота обстежених підлітків, порівняльному аналізу гігієнічних індексів в залежності від ступеня активності карієсу зубів. Доказано, що зі збільшенням інтенсивності карієсу показники індексу гігієни зростають в усіх обстежених, особливо у підлітків, які навчаються в коледжі.

У другому підрозділі наведено результати дослідження ротової рідини та показників тесту емалевої резистентності у обстежених підлітків з урахуванням ступеню активності карієсу, віку та закладу освіти, в якому вони навчаються. Показано, що перебіг карієсу супроводжується погіршенням показників швидкості саливації та в'язкості ротової рідини. Найгірші показники виявлені у студентів коледжу навіть при порівнянні однакових ступенів активності карієсу.

Зауваження: Розділ 4, так само як і розділ 3, перевантажений таблицями, які складні для сприйняття. Доцільно було б частину результатів подати у вигляді рисунків.

Аналізу результатів анкетування підлітків, які навчаються у різних закладах освіти за європейськими індикаторами здоров'я присвячений

п'ятий розділ даної роботи. Його викладено на 9 сторінках друкованого тексту та проілюстровано 9 рисунками. Результати обстеження та анкетування підлітків дозволили автору зробити заключення про необхідність посилення санітарно-просвітницької роботи серед підлітків, особливо тих, які навчаються в коледжі і на основі цього розпрацювати схему проведення лікувально-профілактичних заходів серед підліткового населення, яка включає навчання гігієні порожнини рота та регулярний моніторинг її стану, рекомендації по здоровому способу життя, раціональному харчуванню, необхідність регулярного відвідування стоматолога з метою своєчасного лікування карієсу та його ускладнень та отримання рекомендацій з приводу підвищення резистентності твердих тканин зубів та тканин пародонта.

Розділ 6 присвячений результатам проведення профілактичних заходів у підлітків, які навчаються в різних закладах освіти і оцінці їх ефективності. Розділ викладений на 14 сторінках комп'ютерного тексту, складається із трьох підрозділів і ілюстрований 9 таблицями. Показано, що запропонованої схеми профілактики стоматологічних захворювань дало можливість збільшити швидкість салівації, рН, мікрокристалізацію ротової рідини, кислотостійкість емалі зубів, знизити в'язкість ротової рідини, що призвело до редукції приросту інтенсивності карієсу зубів 64,4% у студентів коледжу та 47,0% у школярів

Зауваження: Для більш кращого сприйняття матеріалу, на мій погляд, схему профілактичних заходів необхідно було подати у вигляді схеми, а не текстового матеріалу.

«Аналіз та узагальнення результатів досліджень» викладено на 10 сторінках друкованого тексту. У розділі вміло проведено деталізоване узагальнення основних положень дисертаційної роботи, які об'єктивно та ретельно співставлені із даними сучасних вітчизняних та іноземних досліджень. Автор чітко показала новизну та здобутки своєї роботи, на

основі яких сформульовано 6 висновків та 5 практичних рекомендацій. Всі завдання дослідження виконані у повному обсязі та реалізована мета роботи.

Список використаної літератури оформлений згідно з чинними бібліографічними вимогами та складений у порядку згадування джерел в тексті дисертації. Автор в основному посилається на джерела опубліковані за останні 10 років.

Висновки та практичні рекомендації дисертації базуються на результатах проведених спостережень, переконливі, аргументовані.

У додатках дисертації наведений перелік наукових праць дисертанта, дані про апробацію дисертаційних матеріалів, акти впровадження результатів дисертаційного дослідження.

Таким чином, вважаю, що представлена дисертація Дрозда Івонни Іванівни побудована за класичною схемою, зміст та структурні одиниці роботи відповідають вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, представлені матеріали викладені і обговорені грамотно, послідовно і аргументовано. В цілому дисертація є завершеною науковою працею.

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертації не було виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації. Текст представлених матеріалів дисертації **Дрозди Івонни Іванівни** на тему **«Стан твердих тканин зубів та тканин пародонта і їх корекція у підлітків, які навчаються в закладах освіти за різними формами навчання»** є оригінальним. Дисертація та наявні за її темою публікації не містять академічного плагіату.

В процесі ознайомлення з дисертаційною роботою виникли декілька запитань, які не зменшують важливості даної роботи, але, на мою думку, потребують деякого роз'яснення:

1. Які, на Вашу думку, причини нижчої інтенсивності вивчених захворювань у студентів університету, у порівнянні із студентами, які навчаються в коледжі?

2. Як Ви визначали ступінь активності каріозного процесу для дітей Буковини?

3. За якими критеріями оцінювалась ефективність профілактики карієсу зубів та захворювань пародонта?

Висновок щодо відповідності дисертації вимогам

«Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії».

Дисертаційна робота Дрозда Івонни Іванівни на тему «Стан твердих тканин зубів та тканин пародонта і їх корекція у підлітків, які навчаються в закладах освіти за різними формами навчання» є самостійною завершеною науковою працею та містить нові дані, що вирішують актуальне наукове завдання, а саме створення схеми профілактики стоматологічних захворювань у підлітків на основі виявлення чинників ризику розвитку карієсу й гінгівіту та вивчення показників гомеостазу порожнини рота.

Дисертація за актуальністю теми, методичним рівнем виконаних досліджень, науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, повнотою опублікування результатів та відсутністю порушень академічної доброчесності повністю відповідає п. 10 «Тимчасового порядку присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №167 від 6 березня 2019 р. та Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», а її автор, Дрозда Івонна Іванівна, заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 221 «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри терапевтичної стоматології

Тернопільського національного медичного

університету ім. І.Я. Горбачевського МОЗ України,

доктор медичних наук, професор

Особистий підпис _____

завідувач кафедри
заступник ректора з кадрових питань
Тернопільського національного
медичного університету

Лучинський М.А.

